

LUND UNIVERSITY

Review of Robin Gullbrandsson, Mattias Hallgren & Anton Hansson, "Medeltidens glömda rum. Nya studier av taklag och torn i Skara stifts kyrkor" (2021)

Wienberg, Jes

Published in:
Bebyggelsehistorisk tidskrift

2022

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wienberg, J. (2022). Review of Robin Gullbrandsson, Mattias Hallgren & Anton Hansson, "Medeltidens glömda rum. Nya studier av taklag och torn i Skara stifts kyrkor" (2021). *Bebyggelsehistorisk tidskrift*, 2022(83), 117-118.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

och fördjupar sig i en del sidospår som inte tagits med i huvudtexten.

Under snart 50 år har John Kraft publicerat material om labyrinter och sina slutsatser om olika aspekter på deras kulturhistoria. Det är ganska svåråtkomligt och består av ett 70-tal artiklar, småskrifter och rapporter. Att det nu finns samlat och med ytterligare tillägg är enormt värdefullt för alla som är intresserade av det komplexa kulturarv som labyrinterna utgör. Förutom den fängslande berättelsen är boken också mycket rikt illustrerad och det gör att den måste räknas bland de viktigaste bidragen till en samlad bild av labyrinternas invecklade historia. Den fyller sin plats tillsammans med Matthews (1922) *Mazes & Labyrinths*, Doob (1990) *The Idea of the Labyrinth*, Kern (2000) *Through the Labyrinth* och de 50 årgångarna av tidskriften *Caerdroia, Journal of Mazes and Labyrinths*.

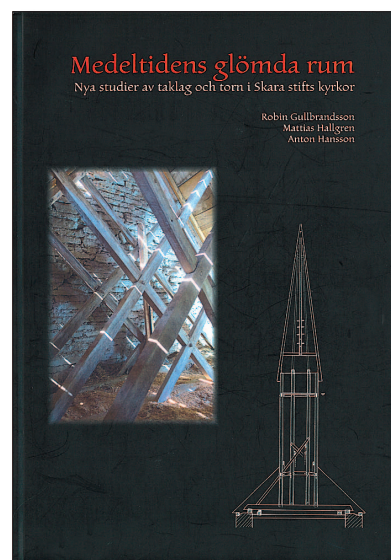
Kraft har funnit och dokumenterat många stenlabyrinter i Skandinavien. Som det främsta bidraget han lämnar genom sin bok ser jag ändå alla de folkminnen han samlat, dels genom studier av andras uppteckningar, dels genom egna intervjuer med folk som minns. Där tecknas mönster av föreställningar som är förknippade med den långa traditionen av att konstruera labyrinter. Kraft börjar och slutar sin berättelse vid den sannolikt mer än 2000 år gamla trojeborgen vid Tibble; det är en labyrint som väcker många frågor som ännu inte helt kan besvaras med säkerhet.

Rolf Johansson

Professor emeritus i landskapsarkitektur
Institutionen för Stad och Land
Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU)
Rolf.Johansson@slu.se

Gullbrandsson, Robin, Hallgren, Mattias & Hansson, Anton, *Medeltidens glömda rum. Nya studier av taklag och torn i Skara stifts kyrkor*. Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie 110, 2021, 188 sidor. ISBN 978-9-18668-155-5

Studier av byggnader har pendlat mellan materialinsamling och syntesskrivande, mellan dokumentation och tolkning. För kyrkornas del såg man på 1800-talet nationellt motiverade översiktsverk som möjliggjordes av järnvägen som transportmedel. Detta följdes av en period av stilhistoriska analyser i början av 1900-talet, då ett namn som Johnny Roosval var centralt och då serien "Sveriges kyrkor" etablerades. Efter andra världskriget sökte en ny generation andra vägar, man tyckte att stilstudiet hade stannat av och det behövdes bättre kännedom om källmaterialet, byggnadens faser och datering. Det blev en våg av detaljerade byggnadsarkeologiska undersökningar, där noggranna murverksstudier kombinerades med arkeologiska utgrävningar. Nu fick man även upp ögonen för takkonstruktionen. Från 1980-talet kom ännu en ny generation. Man var trött på byggnadsanalyser, som sällan kom längre än till frågor om konstruktiva detaljer och kronologi. Tidsandan krävde ett samhällsperspektiv, kyrkor och andra byggnader blev ett källmaterial för att besvara demografiska, sociala och ekonomiska frågor. Man såg nu även de första dendrokronologiska dateringarna, alltså trädringsdateringar som tyckes göra diskussionen om stil överflödigt. Men nu på 2000-talet har det åter vänt. Några söker sig tillbaka till stilen, även om den idag benämns visuell kultur, och ger fenomenet en politisk di-

mension. Andra söker sig till detaljerade studier av byggnaden ur ett hantverksperspektiv, särskilt takkonstruktionen, och granskar de äldre dendrokronologiska dateringarna.

Medeltidens glömda rum. Nya studier av taklag och torn i Skara stifts kyrkor skall ses som ännu ett uttryck för det nyväckta intresset för kyrkobyggnaden och dess takkonstruktion med ett kritiskt bruk av dendrokronologiska analyser. Författarna är Robin Gullbrandsson, Mattias Hallgren och Anton Hansson, dvs. ett tvärvetenskapligt triumvirat som förenar byggnadsarkeologi med hantverkskunskap och dendrokronologi.

Boken, eller rättare sagt rapporten, är i A4-format och rikt illustrerad med ritningar och färgfotografier. Efter en författarpresentation och ett förord av biskopen i Skara stift består den i princip av tre delar: Del 1 (s. 9–19) utgörs av sex små avsnitt, en inledning, en forskningshistorik, något om syftet, metoden, en sammanfattning på engelska samt redogörelse för terminologin. Del 2 (s. 20–141) är kärnan, där nio medeltida kyrkor i Västsverige grundligt analyseras,

särskilt deras takkonstruksjoner eller "taklag", men även ett tillhörande relikskrin och ett klokketorn i trä. Det handlar enligt kapitelrubrikerna om Västerplana, Jäla, Forsby, Edåsa, Eriksberg, Valtorp, Ransberg, Marum och Kungslena. Längs vägen diskuteras sedan även kyrkorna i Götene, Göteve och Skälvum, alltså egentligen totalt tolv kyrkor. Kyrkorna är uppdelade på olika kapitel beroende på tematik och/eller kronologi. Varje kyrka diskuteras i löpande text och presenteras även i en faktaruta, och för varje kapitel finns en separat förteckning över använda källor och litteratur. Del 3 (s. 142-187) utgörs av två bilagor, bilaga 1 med utdrag ur kyrkoarkiven för sju av kyrkorna. Och bilaga 2 med de använda dendrokronologiska rapporterna som återges i sin helhet.

Titeln "Medeltidens glömda rum" ger boken en särskild aura, där recensenten associerar vidare till användandet av ordet hemlig, exempelvis i böckerna "Kyrkornas hemligheter" (2013), "Kyrkvindarnas hemligheter" (2022) och hemsidan "Hemliga rum" (www.medeltida.kyrkvindar.se). Det handlar tillsynes om att förpacka ett ämne, så att det väcker nyfikenhet hos potentiella läsare, som annars dagligen möter ett konstant brus av intryck. För titeln är lätt överdriven, eftersom takkonstruktionerna inte är bortglömda. Och reellt är det här fråga om en byggnadsarkeologisk rapport i snyggt format; även om den på något ställe betecknas som en bok, betecknas den på ett annat ställe faktiskt som en rapport.

Som rapport förtjänar den beröm för att materialet redovisas grundligt, så att det blir tillgängligt för andra intresserade. Det är möjligt tack vare de detaljerade beskrivningarna, de många illustrationerna

samt bilagorna. Sedan kunde man önska att det hade lagts lite mera omsorg på slutredigeringen av rapporten. För trots redovisningen av terminologin (s. 14) samt de talrika illustrationerna är delar av rapporten nästan obegriplig för en utomstående (även för en utbildad medeltidsarkeolog specialiserad på byggnader); det uppträder helt enkelt allt för många införstådda fackuttryck, då det redogörs för takkonstruktionen, vilket innebär att man knappast når utanför gruppen av andra specialister med samma fokus. Innehållsförteckningen redovisar inte alltid hela rubriken för de enskilda kapitlen. När Edåsas byggprocess redovisas överensstämmer inte text och bild (s 89ff. med fig. 60), Man kunde ha skapat en genomgående figurnumrering, samlat alla referenser i en avslutande förteckning, haft samma ordningsföljd i redovisningen av kyrkoarkiven och de dendrokronologiska rapporterna som för kyrkornas presentation i huvudtexten; nu redovisas rapporterna efter nummer dvs. kronologiskt, men inte heller det görs konsekvent.

Boken, som egentligen är en rapport, får således lite blandat ros och ris. Det är utmärkt med en öppen redovisning av ny forskning kring takkonstruksjoner, som visar kyrkornas och timmerhantverkets utveckling i Västsverige, men texten är inte lätt tillgänglig för den som inte själv arbetar med ämnet.

Jes Wienberg

Professor, historisk arkeologi
Institutionen för arkeologi
och antikens historia
Lunds universitet

Jes.Wienberg@ark.lu.se

Almevik, Gunnar & Gustafsson, Christer (red.), *Kulturvård. En introduktion*. Bokförlaget Korpen, Göteborg, 2021, 233 s. ISBN 978-91-89401-08-2

Hva er *kulturvård*? Hvordan oppsto dette begrepet, og til hvilke formål? Hva var bakgrunnen for at *kulturvård* ble et universitetsemne i Sverige ved innledningen til 1990-tallet? I en nylig bokutgivelse fra Göteborg med tittelen «Kulturvård. En introduktion», under redaksjon av Gunnar Almevik og Christer Gustafsson, blir kulturvård-ernets innflytelse i utdanning, forvaltning og samfunnet gjennom sin knappe 20-årige historie belyst fra forskjellige innfallsvinkler.

Boken har i alt ni kapitler som er skrevet av fagfolk med tilknytning til emnet. Stilen er personlig og sakprosaisk, og fellesnevneren er kulturvård-ernets historie i Sverige; fra fagpersoners (som Sverker Jansons bok *Kulturvård och samhällsutbildning* utgitt i 1974) til politiske visjoners og samfunnstrenders innflytelse i nyere tid. Boken har til slutt en instruktiv tidslinje som viser utviklingen av emnet *kulturvård* innen høyere utdanning fra 1975 og framover til i dag. Boken er dessuten rikelig illustrert med historiske svart-hvitt foto som viser ulike aspekter ved kulturvård-ernets tidsdybde.

I innledningen til boken gir Gunnar Almevik og Christer Gustafsson en overordnet introduksjon til *kulturvård* som universitetsemne og forvaltningspraksis. Med etableringen av institusjonen *Kulturvård* i 1989 ved Göteborgs universitet og med *kulturvård* som universitetsemne ved samme universitet i 1991 ble det eta-